

МЕТОДОЛОГИЯ

ЕВРОПЕЙСКА СИСТЕМА ЗА ИНТЕГРИРАНА СТАТИСТИКА НА СОЦИАЛНАТА ЗАЩИТА

Европейската система за интегрирана статистика на социалната защита (ESSPROS) е разработена в края на 70-те години в отговор на нуждата от специфичен инструмент за статистическо наблюдение на социалната защита в страните-членки на ЕС. Развитието на методологията на ESSPROS отговаря на нарасналите и променящи се изисквания към статистическата информация и изследванията в областта на социалната политика. България се включи в Европейската система за интегрирана статистика на социалната защита през 2007 г., като представи данни за 2005 година.

Основната цел на Европейската система за интегрирана статистика на социалната защита е осигуряването на изчерпателно, реалистично и последователно изследване на социалната защита в страните членки:

- обхващайки социалните плащания и тяхното финансиране;
- спомагайки за международна сравнимост;
- хармонизирайки с други статистики и по специално националните сметки по отношение на основните дефиниции.

Основен елемент на ESSPROS е основният модул (Core system), който съдържа данни за предоставените социални помощи и обезщетения, тяхното финансиране, както и за приходите и разходите на единиците, осигуряващи социалната защита. Това позволява широкото използване на административните данни на страните членки на Европейския съюз, които са надеждни и евтини източници на статистическа информация.

Към основния модул съществуват и ще се добавят в бъдеще допълнителни набори от статистическа информация, наричани „модули”. Всеки модул се базира на собствена методология и собствени специфични източници и/или методи за оценка. Обектите, които ще се включват в отделните модули ще се определят на базата на нуждите на Европейската комисия и на страните-членки на Европейския съюз.

В момента освен основния модул са внедрени Модулът за бенефициентите на пенсии и Модулът за нетните социални помощи и обезщетения.

Основни документи за ESSPROS са:

- Регламент №458/2007 на Европейския Парламент и Съвета относно Европейската система за интегрирана статистика на социалната защита (Esspros);
- Регламент №1322/2007 на Европейската комисия за прилагането на Регламент №485/2007 по отношение на подходящите формати за предаване на данни, резултати, които да бъдат предавани, и критерии за измерване на качеството за базовата система на ESSPROS и модула за бенефициентите на пенсии;
- Регламент №10/2008 на Европейската комисия за прилагането на Регламент №485/2007 по отношение на определенията, подробните класификации и актуализирането на правилата за разпространение за базовата система на ESSPROS и модула за бенефициентите на пенсии;
- Регламент № 110/2011 на Комисията за прилагането на Регламент №485/2007 по отношение на подходящите формати за предаване на данни, резултатите, които се предават, и критериите за измерване на качеството по отношение на ESSPROS модула за нетните обезщетения за социална защита;
- Регламент № 263/2011 на Комисията за прилагането на Регламент №485/2007 по отношение на пристъпването към цялостно събиране на данните за ESSPROS модула за нетните обезщетения за социална защита.

Всички регламенти се отнасят както за основния модул, така и за Модула за бенефициентите на пенсии и Модула за нетните обезщетения за социална защита.

1. ОБХВАТ

1.1. Дефиниция на социалната защита

За целите на ESSPROS е формулирана общоприета дефиниция на обхвата на социалната защита, която да обслужва всички възможни потребности на анализа на социалната политика и събирането на данни на международно ниво:

Социалната защита обхваща всички интервенции от обществени или частни органи и организации, насочени към облекчаване на домакинствата или лицата от тежестта на определени рискове или нужди, при условие, че не се включват нито едновременно реципрочни, нито индивидуални мерки.

Списъкът на рисковете или нуждите, които могат да доведат до необходимост от социална защита, са:

1. Заболяване/Здравна грижа
2. Инвалидност
3. Навършена възраст/Старост
4. Наследници
5. Семейство/Деца
6. Безработица
7. Жилищни нужди
8. Социално изключване, неклассифицирано другаде

Различните рискове и нужди определят първоначалните цели, за които се осигуряват ресурси и плащания независимо от институционалните структури, които стоят зад тях. В този контекст е обичайно да се използва терминът *функции* на социалната защита.

Функциите са дефинирани от гледна точка на крайната им цел, а не от гледна точка на отделни области на социалната защита или части от законодателство. Например, плащанията, осигурявани от пенсионни фондове не бива просто да се класифицират във функция “Старост”, тъй като някои плащания могат да целят облекчаването на нуждите на бенефициента, възникнали вследствие смъртта на изкарващия прехраната (което се отнася към функцията “Наследници”), или към загубата на физическа възможност за ангажираност с икономически или социални дейности (които следва да се класифицират като функция “Инвалидност”).

Съществуват редица различия между ESSPROS и националните сметки по отношение на списъка с рискове и нужди, даващи право на социални помощи. Най-важната разлика е, че националните сметки включват и функция “Образование”.

1.2. Видове интервенции

Думата „интервенция“ следва да бъде разбрана в широкия ѝ смисъл - обхваща финансирането на плащанията и свързаните с тях административни разходи, както и предоставянето на помощи и обезщетения. Помощите и обезщетенията, предоставяни чрез системата за социална защита, могат да имат различни форми, но в основния модул те са ограничени до:

- плащания в брой за защита на лицата;
- възстановяване на плащания, извършени от лица обект на защита (реимбурсация);
- стоки и услуги, предоставени директно на лица обект на защита (помощи в натура).

Ограничението по принцип не се отнася за модулите, но на практика е валидно за Модула за бенефициентите на пенсии и за Модула за нетните социални помощи и обезщетения.

Поради практически причини малките по размер, неформални и инцидентни видове помощи като тези за пострадали, коледни пакети, случайна хуманитарна помощ и подпомагане при

извънредни обстоятелства в случаи на природни бедствия и катастрофи, които не изискват регулярно управление и счетоводство, са изключени от дефиницията за социална защита.

1.3. Обществени и други институции, осигуряващи социална защита

Условието, че интервенцията трябва да е от страна на обществени или частни институции изключва от дефиницията за социалната защита всички преки трансфери на ресурси между обикновените домакинства или лица (във вид на подаръци, помощ, оказана на роднини и др.) дори в случаите, когато целта им е да предпазят получателя от рисковете или нуждите, описани в т.1.1.

Институциите, които осигуряват социална защита в Република България, са:

- социалноосигурителни фондове;
- частни пенсионни фондове;
- държавни и правителствени агенции и органи на местната власт;
- здравноосигурителни дружества;
- работодатели, осигуряващи плащания директно на свои настоящи служители;
- неправителствени организации, подпомагащи лицата в нужда.

1.4. Липса на едновременни реципрочни мерки

Общата дефиниция за социална защита изключва едновременните реципрочни мерки. Това следва да се разбира като изключване от обхвата на социалната защита всяка интервенция, при която реципиентът е задължен да осигури в замяна нещо, притежаващо еквивалентна стойност.

Например, частта на пълните разноски за здравни грижи и други обезпечения, които бенефициентите трябва да осигурят лично, са извън обхвата на социалната защита.

Това не изключва възможността плащанията за социална защита да са в зависимост от някаква дейност, която следва да се извърши от бенефициента (като например участието в програма за професионално обучение), но тази дейност не трябва да има характер на заплащане за услуга или на работа, за която се получават компенсации.

Всеки разход на работодателите за заплащане на служители, който с основание би могъл да се счита за компенсация за работа, не се отнася към социалните плащания (напр. доплащане за транспорт от и до работа, плащания от работодателите на служители по линия на схеми за спестявания, безплатни квартири за служители, детски заведения за деца на служители, плащания за официални и годишни празници, услуги за спорт и почивка на служители и техните семейства).

Когато реципрочните мерки не са едновременни (правото за съответното плащане произтича от предходен период на служба при работодателя), то тези разходи се класифицират като социална защита.

Така, в обхвата на системата, социалната защита директно осигурена от работодателите на техните служители, се ограничава до:

- продължаващо плащане на нормална или намалена заплата по време на отсъствие от работа в резултат на болест, злополука, майчинство и т.н.;
- изплащането на специални, установени със закон средства за издръжка на деца и помощи и обезщетения на членове на семейството;
- здравни грижи, които не са свързани с естеството на работата.

1.5. Изключване на индивидуални мерки

Социалната защита изключва всички осигурителни политики, предприети по инициатива на самото лице или домакинство в техен собствен интерес. Например, изплащане на сумата по застрахователно събитие или годишна лихва по полица на лице, притежаващо застраховка живот, не се счита за социална защита.

Дадена застрахователна полица се включва в обхвата на системата, ако е базирана на социална солидарност, независимо дали е направена по инициатива или без инициативата на осигуряваното лице. Дадена застрахователна полица се базира на принципа на социална солидарност, ако изплащаните като предмет на застраховката суми не са пропорционални на индивидуалното излагане на риск на съответните (застрахованите) лица.

2. СХЕМИ ЗА СОЦИАЛНА ЗАЩИТА

Статистическата единица в ESSPROS се нарича *схема за социална защита*.

Схемата за социална защита е обособена система от правила, подкрепяни от една или повече институционални единици, управляващи осигуряването на обезщетения за социална защита и тяхното финансиране.

Схемите за социална защита трябва да отговарят на условието за отделяне на приходите и разходите и трябва да са подбрани така, че да осигуряват закрила срещу определен риск или необходимост и да обхващат определени специфични групи бенефициенти.

Схемите се свързват изключително с преразпределение, а не с производство. Те се поддържат от институционални единици, но самите те не са институционални единици. Някои институционални единици поддържат схеми за социална защита като своя основна дейност (напр. фондовете за социално осигуряване, пенсионните фондове и други социални фондове), а други управляват схеми за социална защита като допълнителна дейност (например работодатели и някои администрации).

Институционалните единици могат да управляват или контролират повече от една схема за социална защита, в случай че администратират и осигуряват много различни типове социални помощи и обезщетения. От друга страна, една схема за социална защита може да бъде подкрепяна от няколко институционални единици, като всяка е отговорна за отделна група бенефициенти, обезщетения или помощи.

В България е изградена специализирана институция за финансирането на общественото социално осигуряване - Националният осигурителен институт, но неговата дейност е разпределена между шест отделни фонда, което дава повече възможности за анализиране на структурата на социалната защита.

Отчитайки особеностите в системата за социална защита в България и съобразно европейските дефиниции и критерии, са класифицирани следните схеми:

1. Фонд „Пенсии” – с източник на данните за изплатените обезщетения Национален осигурителен институт.
2. Фонд „Пенсии, несвързани с трудова дейност” – с източник на данните за размера на изплатените обезщетения Национален осигурителен институт.
3. Фонд „Трудова злополука и професионална болест” – с източник на данните за размера на изплатените обезщетения – Национален осигурителен институт.
4. Фонд „Общо заболяване и майчинство” – с източник на данните за размера на изплатените обезщетения Национален осигурителен институт.
5. Фонд „Безработица” – с източник на данните за размера на изплатените обезщетения Национален осигурителен институт.
6. Учителски пенсионен фонд – с източник на данните за размера на изплатените обезщетения Национален осигурителен институт.
7. Професионални пенсионни фондове – с източник на данните за размера на изплатените обезщетения – Комисия за финансов надзор и Национален статистически институт.
8. Универсални пенсионни фондове – с източник на данните за размера на изплатените обезщетения Комисия за финансов надзор и Национален статистически институт.
9. Национална здравно-осигурителна каса – с източник на данните за размера на изплатените обезщетения Национална здравно-осигурителна каса.

10. Допълнително здравно осигуряване – с източник на данните за размера на изплатените обезщетения – Комисия за финансов надзор и Национален статистически институт.
11. Здравни грижи, пряко финансирани от държавата – с източник на данните за размера на изплатените обезщетения Министерство на здравеопазването.
12. Подпомагане на семейства с деца и закрила на детето – с източник на данните за размера на изплатените обезщетения Агенция за социално подпомагане.
13. Социално подпомагане – с източник на данните за размера на изплатените обезщетения – Агенция за социално подпомагане.
14. Социална интеграция на хората с увреждания – с източник на данните за размера на изплатените обезщетения – Агенция за социално подпомагане и Агенция за хората с увреждания.
15. Активни мерки за заетост – с източник на данните за размера на изплатените обезщетения Агенция по заетостта.
16. Социални стипендии за ученици и студенти – с източник на данните за размера на изплатените обезщетения Министерство на образованието и науката.
17. Социални услуги, извършвани от общините – с източник на данните за размера на изплатените обезщетения Министерство на финансите.
18. Социални помощи и обезщетения, изплащани от работодателя – с източник на данните за размера на изплатените обезщетения Национален статистически институт.

2.1. Класифициране на схемите за социална защита

ESSPROS класифицира схемите за социална защита по пет отделни критерия - коя е институционалната единица, която взема решенията; правилата, установени от националното законодателство относно членството в съответната схема на бенефициентите на социална защита; основанието, на което защитеното лице има право на обезщетения; обхват на схемата и ниво на защита.

По всеки от тези критерии, схемите попадат в група, която отговаря на преобладаващия им характер.

2.1.1 Критерий „Вземане на решения“

По този критерий схемите могат да се групират в публични (контролирани от правителството) и неконтролирани от правителството в зависимост от това коя е институционалната единица, която взема най-важните решения (главно относно размера на социалните вноски и обезщетения).

Контролираните от правителството (обществени, държавни) схеми са схемите за социална защита, при които правителството взема всички принципни решения относно размера на обезщетенията, сроковете за изплащането им и начините за финансиране на схемите.

Обществената социална защита възниква в резултат на закон или нормативен акт и се подразделя според нивото на администрацията като:

- схеми на централната власт,
- държавни или схеми на местната власт.

Неконтролираните от правителството схеми са всички схеми за социална защита, които не се контролират от правителството. Те се подразделят на частни схеми на работодатели и други частни схеми.

Неконтролираните от правителството схеми за служители са схеми за социална защита, организирани (но не задължително ръководени) от работодатели за техните служители и лицата на тяхна издръжка и се подразделят на:

- Договорни схеми за служители, които осигуряват социална защита на базата на договаряне между социалните партньори (работодатели и служители).
- Схеми за служители, нямащи силата на договор, които осигуряват социална защита на служители по решение на работодателя.

Други неконтролирани от правителството схеми са всички неконтролирани от правителството схеми, различни от тези, организирани от работодателите за техни служители и лица на тяхна издръжка. Те са организирани от частни фондове и най-често са създадени за специфични групи лица.

2.1.2. Критерий „Прилагане със закон”

По този критерий схемите се разделят на задължителни и незадължителни. Концепцията за задължителност в ESSPROS се интерпретира от гледна точка на закриляните лица.

Задължителните схеми са схеми за социална защита, участието в които е определено от правителството с нормативен акт като задължително.

Незадължителни схеми са всички схеми за социална защита, в които законодателството не е направило членството задължително. Незадължителните схеми се подразделят на:

- Схеми, базирани на закон, това са схеми създадени по силата на закон, но членството в тях е доброволно (като доброволното здравно осигуряване);
- Други незадължителни схеми, които са доброволни схеми, създадени по начин, различен от закон.

2.1.3. Критерий „Начин на формиране на правата”

Начинът на формиране на правата се отнася до основанието, на което закриляните лица получават право на обезщетения или помощи, зависят или не от плащането на осигурителни вноски.

Контрибутивните схеми са схеми за социална защита, изискващи плащането на осигурителни вноски от страна на осигурените лица или от други органи за тяхна сметка с цел да се осигури индивидуалното право на обезщетение.

Неконтрибутивните схеми са схеми за социална защита, при които правото на обезщетения не е в зависимост от плащането на осигурителни вноски от страна на осигурените лица или от други органи за тяхна сметка. В тази категория най-често попадат схемите, които дават обезщетения само за лица, отговарящи на определени условия. Тук се класифицират и здравните услуги, предоставяни от държавата.

2.1.4. Критерий „Обхват на схемата”

Схемите за социална защита могат да са насочени към цялото население, към икономически активното население като цяло или към преобладаващата част от него, или към определена по-малка група от населението.

Универсални са схемите, отнасящи се до цялото население, независимо от техния социално-професионален статус имащи право да получават социални помощи и обезщетения при възникването на изброените в т.1.1 рискове или нужди.

Общи схеми са тези, които се отнасят до цялото или преобладаващата част от икономически активното население.

Специализирани схеми са схеми, насочени към защита на специфични, ограничени групи от населението. Някои специализирани схеми например са насочени към определени категории работници, като учителите или лицата, работещи при условията на първа и втора категория труд.

ESSPROS дефинира четири специфични подгрупи специализирани схеми:

- схеми за държавни служители, които са предназначени за държавни служители и членове на правителствените органи;
- схеми за самонаети, изградени за да осигуряват защита на самонаети лица и лицата на тяхна издръжка;

- други професионални схеми, създадени за определени категории работници, в зависимост от занятието или професията, различни от специализираните схеми за държавни служители и за самонаети;
- други схеми – тук се групират всички останали специализирани схеми.

2.1.5. Критерий „Ниво на защита”

По този критерий схемите за социална защита се класифицират като основни и допълнителни.

Основни схеми са схемите за социална защита, гарантиращи основно ниво на защита. Основно ниво на защита означава най-ниското ниво (без това да се разбира като ниво от ресурси) осигуряващо само минималния социално приемлив стандарт. Основните схеми често са тези, на които разчитат за защита най-голям брой хора.

Допълнителни схеми са схеми за социална защита, които допълват паричните обезщетения отпускани от основните схеми, разширяват обхвата на основните схеми или заместват основните схеми в случаите, когато не са изпълнени условията за получаване на право за достъп до тях.

Пример са схемите, осигуряващи добавка към основната пенсия, и схемите за здравна застраховка, покриващи разходите за медицински грижи, които не се покриват от основните схеми. Схеми, които са изградени за специфични групи от работещото население, като професионалните схеми, обикновено също са допълнителни.

2.1. Приходи на схемите за социална защита

ESSPROS класифицира приходите на схемите за социална защита по вид и произход. Видът показва същността и причината за дадено плащане; произходът показва институционалния сектор, от който е получено плащането.

Тъй като с един тип приходи могат да се финансират обезщетения по различни функции и трудно може да се определи как се разпределя финансирането към различните обезщетения или помощи, в ESSPROS не се прилага класифициране на приходите по функции.

2.1.1. Видове приходи

Приходите на схемите за социална защита се класифицират в четири основни групи:

- Социалноосигурителни вноски
- Вноски на централното правителство
- Трансфери от други схеми
- Други приходи

Пълната класификация на приходите е представена в таблица 1.

Таблица 1: Класификация на приходите на схемите за социална защита по видове

Код	Видове приходи
2100000	Социалноосигурителни вноски
2110000	Осигурителни вноски от работодатели
2110100	Реални
2110200	Импутирани
2120000	Осигурителни вноски от осигурените лица
2121000	Наети
2122000	Самонаети
2123000	Пенсионери и други
2200000	Вноски на централното правителство
2210000	Резервни фондове
2220000	Общи приходи
2300000	Трансфери от други схеми
2310000	Социални осигуровки пренасочени от други схеми
2320000	Други трансфери от други резидентни схеми
2400000	Други приходи
2410000	Доходи от собственост
2420000	Други

Социалноосигурителните вноски (код 2100000) са разходите, направени за придобиване правото на социални обезщетения от осигурените лица или от работодатели за сметка на техните служители. Освен това като такива се класифицират условно начислените социалноосигурителни вноски при задължителни, неконтролирани от правителството схеми за социална защита.

Фактът, че социалните вноски са платени от или за определено лице не винаги е единственото условие, което дава на лицето право на социално обезщетение. Понякога има и други изискващи се условия (например изискването за минимален период на участие в схемата).

Социалноосигурителни вноски от работодателите (код 2110000) са разходите, направени от работодателите за придобиване правото на получаване на социални обезщетения от техните служители, бивши служители и лицата на тяхна издръжка. Социалноосигурителни вноски на работодателите могат да бъдат реални или условно начислени, могат да бъдат плащани от местни работодатели или от такива, чието седалище е извън страната.

Реални социалноосигурителни вноски от работодатели (код 2110100) са плащания, направени от работодатели на застрахователи с цел осигуряване на право на социални обезщетения на техните служители, бивши служители и лицата на тяхна издръжка.

Терминът *застрахователи* включва:

- социалноосигурителни фондове;
- нетърговски институции, управляващи контрибутивни схеми (пенсионни фондове);
- търговски застрахователни компании;
- работодатели, управляващи неавтономни схеми, ако поддържат за целта отделни резерви в своите баланси.

Импутираните социалноосигурителни вноски от работодатели (код 2110200) са разходи, направени от работодатели за техните служители, бивши служители и лицата на тяхна издръжка, за отпускане на социални обезщетения без участие на застраховател и без поддържане на отделни резерви в своите баланси за тази цел.

С цел опростяване, стойността на условно начислените социалноосигурителни вноски на работодатели е оценена като стойността на обезщетенията, осигурени за референтния период.

Социалноосигурителни вноски от осигурените лица (код 2120000) са плащания на лица и домакинства към схемите за социална защита, направени с цел получаване или запазване на право за получаване на социални обезщетения.

Социалноосигурителните вноски, плащани от осигурените лица, се подразделят на следните категории:

- Осигурителни вноски плащани от наети лица (код 2121000);
- Осигурителни вноски плащани от самонаети лица (код 2122000);
- Осигурителни вноски плащани от пенсионери и други лица (код 2123000).

Класифицирането на осигурителните вноски се определя от основанията, поради които дадено лице извършва плащанията към съответната схема, а не от статуса на лицето като цяло.

Вноски на централното правителство (код 2200000), представляват разходите на правителството за управление на неконтрибутивни схеми и финансовата подкрепа, оказвана от правителството на местни схеми за социална защита. Включват се както текущите, така и капиталовите трансфери.

Финансовата подкрепа включва некомпенсирани плащания, извършени от правителството към държавни и други схеми за социална защита за подпомагане на административните им разходи или покриване на дефицити, възникнали през текущия или предишен отчетен период. Тук също се включват извънредни плащания на правителството за увеличаване на актюерските резерви на схемите за социална защита.

Вноските на централното правителство не включват осигурителни вноски, направени от правителството с цел осигуряване на плащанията на собствените си служители, бивши служители и лицата на тяхна издръжка - те се класифицират като социални осигуровки, плащани от работодателите.

Вноските на централното правителство се класифицират допълнително като:

- Резервни фондове (код 2210000), това са трансфери от правителството на данъчни постъпления, които съгласно закон могат да се използват само за финансиране на социалната защита.
- Общи приходи (код 2220000) са общите правителствени трансфери, получени от източници, различни от специални данъци.

Трансферите от други схеми (код 2300000) са незадължителни плащания от други схеми за социална защита. ESSPROS регистрира два потока – в разходите на схемата, извършваща плащането и в приходите на схемите получатели. Трансферите се класифицират като пренасочени социалноосигурителни вноски и други трансфери.

Социални осигуровки пренасочени от други схеми (код 2310000) са плащания от други схеми за социална защита към дадена схема с цел тя да поддържа или натрупва правата за социална защита на осигуряваните от другата схема лица. На национално ниво пренасочените осигурителни вноски регистрирани в приходите и разходите на схемите за социална защита, се балансират, с изключение на евентуални трансакции със сектор „Останал свят”.

Като пренасочени социалноосигурителни вноски се регистрират здравноосигурителните плащания, извършвани за сметка на пенсионерите и безработните от държавното обществено осигуряване; за децата от държавния бюджет и тези за неосигурени лица с право на социално подпомагане от Агенцията за социално подпомагане.

Трансферът на фондове при преместване на лица между отделните универсални или професионални фондове не се регистрират, защото всички професионални фондове са дефинирани като една схема, както и всички универсални фондове като друга.

Други трансфери от други резидентни схеми (код 2320000) са незадължителни плащания от други схеми за социална защита с цел намаляване дефицита на схемата получател. На национално ниво, трансферите към и от други схеми се балансират, тъй като за всеки разход, класифициран като трансфер между схеми трябва да има съответстващ приход на същата стойност.

Други приходи (код 2400000) са различни текущи и капиталови приходи на схемите за социална защита. Те се подразделят на доходи от собственост и други.

- Доход от собственост (код 2410000) е доход, получаван от собственик на финансови активи или материални непроизводствени активи в замяна на осигуряване на капитали или предоставяне на материални непроизводствени активи на друга институционална единица. Тези приходи са преди всичко от лихви и дивиденди.
- Други (код 2420000) включва разнородни приходи, които не могат да бъдат отнесени другаде, като постъпления от дарения, искове към задължени лица и завещания на физически и юридически лица

2.2.2. Институционални сектори, от които произлизат приходите

Дефинициите на институционалните сектори, от които произлизат приходите на схемите за социална защита, са същите както в националните сметки.

Таблица 2: Институционални сектори, от които произлизат приходите на схемите за социална защита

Код	Институционален сектор
xxxxx01	Корпорации
xxxxx02	Централно правителство
xxxxx03	Държавно и местно правителство
xxxxx04	Социалноосигурителни фондове
xxxxx05	Домакинства
xxxxx06	Нетърговски институции, обслужващи домакинствата
xxxxx07	Останал свят

Институционалната единица се дефинира като най-малкия икономически център за вземане на решения, характеризиращ се с еднозначност на поведението и автономност на решенията при изпълнението на основните си функции. Институционалната единица при изпълнението на основните си функции трябва да притежава автономност при вземането на решения и да съставя (или да поддържа) пълен набор от сметки.

Приема се, че домакинствата винаги притежават автономия на решенията по отношение на основните си функции и поради това се считат за институционални единици, независимо че не поддържат пълен набор от сметки.

Институционалните сектори са групи от институционални единици с еднакво икономическо поведение.

Местните институционални единици включват всички местни институционални единици в страната. Принципите за резидентност са посочени в Приложение 1.

Сектор Корпорации (код 01) включва институционални единици, чиито разпределителни и финансови трансакции са различни от тези на собствениците им и чиято основна дейност е производството на стоки и услуги за пазара.

Сектор Правителство се състои от:

- Централно правителство (код 02) което включва всички правителствени институционални единици, чиито пълномощия се разпростират върху цялата територия на страната, и всички единици, които те контролират и финансират.
- Държавно и местно правителство (код 03) включва всички правителствени институционални единици, чиито пълномощия са ограничени в рамките на част от територията на страната, и всички единици, които те контролират и финансират.
- Социалноосигурителни фондове (код 04) включва всички обществени социалноосигурителни фондове, независимо от географската област, в която те действат.

Сектор Домакинства (код 05) включва лица или групи лица като потребители, както и лицата, които произвеждат стоки и услуги изключително за свое крайно потребление и не са обособени като квазикорпорации.

Сектор Нетърговски институции, обслужващи домакинствата (код 06) се състои от всички местни нетърговски институции, осигуряващи безплатно (или на цени, покриващи по-малко от 50% от производствените им разходи) по-голямата част от продукцията си на домакинствата, с изключение на контролираните и финансирани от правителствени органи. Техните ресурси, освен получените от случайни продажби, се набират от доброволни вноски на домакинствата в качеството им на потребители, от плащания на правителството и от доход от собственост.

Останал свят (код 07) обхваща всички нерезидентни институционални единици. ESSPROS обхваща транзакциите на този сектор само дотолкова, доколкото те са свързани с местни схеми за социална защита.

2.3. Разходи на схемите за социална защита

Разходите на схемите за социална защита се класифицират по вид, който показва същността на или причината за разхода. ESSPROS разграничава четири основни категории разходи (Табл. 3).

Първата категория са разходите за социални плащания, които представляват ресурси, предоставяни на бенефициентите във формата на пари или стоки и услуги. Този вид разходи е основен за ESSPROS и е разгледан подробно в т. 3.

Втората категория разходи е свързана с административните разходи на схемата.

Третата и четвъртата категории боравят с трансфери към други схеми и други разнообразни видове разходи.

Таблица 3: Класификация на разходите за социална защита по вид

Код	Вид разход
1100000	Обезщетения за социална защита
1200000	Административни разходи
1300000	Трансфери между схемите
1400000	Други разходи
1410000	- доходи от собственост
1420000	- други

Обезщетения за социална защита (код 1100000) са трансфери в брой или в натура от схеми за социална защита към домакинства и лица с цел облекчаването им от тежестта на определени рискове и нужди. Списъкът на рисковете и нуждите (т.е. функциите на социалната защита) е представен в т.1.1.

В основния модул социалните обезщетения са изключително плащания в брой, възстановяване на направени разходи (реимбурсации) и директно осигуряване на стоки и услуги (в натура).

Местните схеми за социална защита могат да осигуряват социални плащания както на местни лица, така и на чуждестранни. И обратно, местни домакинства и лица могат да получават социални обезщетения от чужди схеми, но те не се регистрират, тъй като не се отнасят към местни схеми за социална защита.

Административни разходи (код 1200000) са разходите, направени от схемите за тяхното административно и финансово управление.

Административните разходи включват отписване и регистрация на бенефициенти, събиране на осигурителни вноски, администриране на обезщетенията, ревизиране, презастраховане, финансово управление и общи режимни разноски.

Административните разходи не включват:

- разходите за здравни грижи и други лични стоки и услуги, предоставени на бенефициентите от институционалната единица, поддържаща схемата;
- разходите за стоки и услуги, закупени от пазарни производители за предоставяне на бенефициентите, които се класифицират като социални обезщетения в натура;
- плащане на лихви по заеми, взети от схемата, които се класифицират като други разходи;
- компенсации на служители от публичната администрация, които са отговорни за цялостния контрол и социалната политика в широк смисъл.

Административните разходи не се регистрират в случаите, когато те формират неразделна част от текущите разходи на институционалната единица, управляваща схемата. Това се отнася за схемите на работодатели.

Трансфери между схемите (код 1300000) са некомпенсирани плащания, направени към други схеми за социална защита и се подразделят на:

- Социални вноски пренасочени към други схеми (код 1310000) са плащания, които схемите за социална защита извършват към други схеми, с цел схемата получател да поддържа или натрупва правата за социалната защита на осигуряваните лица (вж. 2.2.1).
- Други трансфери към други резидентни схеми (код 1320000) са трансферите на фондове, получени от друга схема за намаляване дефицита на схемата получател. На национално ниво трансферите към и от други схеми се поддържат в баланс, така че за всеки приход, класифициран като трансфер, следва да има съответстващ разход, възлизащ на същата сума.

Други разходи (код 1400000) включват различни разходи на схемите за социална защита. Те се разбиват на разходи за доход от собственост и други плащания:

- Доход от собственост (код 1410000) – разход, платим на собственика на финансови активи или непроизводствени материални активи, предоставени от него на разположение на схемата посредством институционалната единица, която я поддържа. Обикновено става въпрос за реалните лихви, плащани от схемата на банките и на други кредитори по взетите заеми.
- Други (код 1420000) включва всички останали плащания, които не могат да бъдат отнесени другаде (като плащания на данък върху доход или имущество). В разходите не се включват обратните капиталови плащания по заеми (те са извън обхвата на ESSPROS).

3. СОЦИАЛНИ ПОМОЩИ И ОБЕЗЩЕТЕНИЯ

3.1. Класификация на социалните помощи и обезщетения

В основния модул социалните помощи и обезщетения се класифицират по функция и по тип. Функцията на социалното обезщетение се отнася до първоначалната цел, за която се осигурява социална защита, независимо от законодателните или институционалните разпоредби. Типът на обезщетенията се отнася до начина, по който се осигурява защитата.

3.1.1. Класификация по функции

В ESSPROS се разграничават осем функции на социална защита.

- Болест/здравна грижа – поддържане на доходите и подпомагане с парични средства във връзка с физическо или психическо заболяване, с изключение на увреждане. Здравните грижи са предназначени да поддържат, възстановяват или подобряват здравето на защитените лица, независимо от произхода на заболяването.
- Инвалидност – поддържане на доходите и подпомагане в брой или в натура (с изключение на предоставяне на здравни грижи) във връзка с неспособността на хората с физически или умствени увреждания да се включват в икономически или социални дейности.

- Навършена възраст/Старост – поддържане на доходите и подпомагане в брой или в натура (с изключение на предоставяне на здравни грижи) във връзка с възрастта.
- Наследници – поддържане на доходите и подпомагане в брой или в натура във връзка с настъпила смърт на член на семейството.
- Семейство/Деца – подпомагане в брой или в натура (с изключение на предоставяне на здравни грижи) във връзка с разходите при бременност, раждане и осиновяване, отглеждане на деца, полагане на грижи за други членове на семейството.
- Безработица – поддържане на доходите и подпомагане в брой или в натура във връзка с безработица.
- Жилищни нужди – помощ за разходите за жилищно настаняване.
- Социално изключване, некласифицирано другаде – помощи и обезщетения в брой или в натура (с изключение на предоставяне на здравни грижи), специално предназначени за борба със социалното изключване, когато те не са включени в някоя от другите функции.

Функционалната класификация на помощите и обезщетенията в схемите се определя от тяхната цел, а не от основната сфера на действие на схемата. Когато един вид обезщетение обслужва повече от един социален риск или нужда се избира по-специфичната функция пред по-общата.

Когато финансирането включва и рискове и нужди извън обхвата на ESSPROS като социални помощи или обезщетения се регистрира само частта, която е в обхвата на основния модул. Например в случая със специалните училища, финансирането на нормалната образователна функция не се регистрира като социална защита в ESSPROS, докато частта, финансираща осигуряването на жизнената среда на децата с увреждания, е част от социалната защита.

3.1.2 Класификация по тип

Класификацията на социалните помощи и обезщетения по тип е на две нива - обща класификация (вж. табл. 4), която се отнася до всички функции, и по-детайлна класификация, която зависи от конкретната функция (вж. т. 3.2 – т. 3.9).

Таблица 4: Обща класификация на социалните помощи и обезщетения по тип

Код	Типове обезщетения
11xxxxx	Парични обезщетения
111xxxx	Периодични
112xxxx	Еднократни
12xxxxx	Обезщетения в натура

Парични обезщетения (код 11) са помощи и обезщетения, които се изплащат в брой, и не се изисква доказателство от получателите за направените разходи. Помощи и обезщетения, които изискват доказателство от бенефициентите за направените разходи, се разглеждат като реимбурсация и се класифицират като обезщетения в натура.

Някои намаления и отстъпки от данъците, които домакинствата плащат, също могат да се третират като парични помощи при определени условия.

От своя страна паричните помощи и обезщетения се класифицират в две групи:

- Периодични (код 111) са парични обезщетения и помощи, изплащани на редовни интервали – всяка седмица, месец или тримесечие.
- Еднократни (код 112) са парични плащания, предоставяни по даден повод, във вид на глобална сума. Такива обезщетения могат да се изплащат и на няколко пъти.

Обезщетения в натура (код 12) са обезщетения или помощи отпускани под формата на стоки и услуги. Те могат да се предоставят като реимбурсация или директно. Реимбурсациите са помощи и обезщетения във вид на плащания, които възстановяват на получателя изцяло или частично доказани разходи за определени стоки или услуги.

3.1.3. Класификация по подоходен критерий

Социалните помощи и обезщетения се класифицират на такива, за които се прилага подоходен критерий и такива, за които не се прилага такъв.

Социални помощи и обезщетения, за които се прилага подоходен критерий, са тези, отпускането на които изрично или косвено зависи от дохода и/или имущественото състояние на бенефициента. Изискването е различно за различните видове помощи и обезщетения. Помощите и обезщетенията, базирани на подоходен критерий, са насочени главно към домакинства с ниски доходи.

3.2. Социални помощи и обезщетения във функцията „Болест/здравна грижа”

Функцията „Болест/здравна грижа” включва:

- парични обезщетения, които заместват изцяло или частично загубата на доход при временна нетрудоспособност поради болест или злополука.;
- медицинска помощ, предоставяна в рамките на социалната защита за поддържане, възстановяване или подобряване на здравето на защитените срещу този риск лица.

Класификацията на помощите и обезщетенията по функцията „Болест/здравна грижа” са посочени в табл. 5.

Таблица 5: Класификация на обезщетенията във функция „Болест/Здравна грижа“

Код	Видове помощи и обезщетения
111x100	Парични помощи и обезщетения
111x110	Периодични
111x111	Платен отпуск по болест
111x112	Други периодични парични помощи и обезщетения
111x120	Еднократни
111x121	Други еднократни парични помощи и обезщетения
111x200	Помощи и обезщетения в натура
111x210	Болнични здравни грижи
111x211	Директно осигурени
111x212	Реимбурсации
111x220	Извънболнични здравни грижи
111x221	Директно предоставяне на фармацевтични продукти
111x222	Други директни доставки
111x223	Реимбурсация на фармацевтични продукти
111x224	Други реимбурсации
111x230	Други помощи и обезщетения в натура

x = 1 за обезщетения, независими от имуществен ценз, x = 2 за обезщетения, зависими от имуществен ценз.

Следните национални схеми включват плащания по функция „Болест/Здравни грижи“:

- Фонд „Пенсии” (схема 1);
- Фонд „Пенсии, несвързани с трудова дейност” (схема 2);
- Фонд „Трудова злополука и професионална болест” (схема 3);
- Фонд „Общо заболяване и майчинство” (схема 4);
- Национална здравна каса (схема 9);
- Допълнително здравно осигуряване (схема 10);
- Здравни грижи, пряко финансирани от правителството (схема 11);
- Социални услуги, предоставяни от общините (схема 17).

Паричните помощи и обезщетения, които покриват загубата на доходи от труд по време на временна нетрудоспособност в случай на бременност или инвалидност, се регистрират съответно във функциите „Семейство и деца” или „Инвалидност”.

Всички медицински грижи независимо от нуждата или риска, срещу който се предоставят, попадат в тази функция. Например тук се включват специфични медицински грижи, осигурени за бъдещи майки и лица с инвалидност.

Медицинските грижи обхващат следните стоки и услуги, използвани за превенция, лечение и рехабилитация:

- медицински и парамедицински услуги, осигурени от общопрактикуващи лекари, специалисти и друг медицински персонал;
- лабораторни тестове и други изследвания;
- зъболекарски грижи;
- физиотерапия и балнеолечение;
- транспортиране на болни;
- профилактични мерки от рода на ваксинации;
- настаняване при престой в болница и други медицински институции;
- фармацевтични продукти;
- медицински протези (оптични и слухови апарати; ортопедични; зъболекарски и други протези);
- превързочни материали и медицински припаси.

Профилактични кампании, които имат за цел да информират обществеността за здравни рискове (например тютюнопушене, употреба на алкохол и наркотици), не се регистрират в ESSPROS. Здравни грижи, осигурени от работодателя в рамките на работната среда, целящи гарантирането на безопасността на труда или производствения процес в предприятието също се изключват.

Съгласно методологията на ESSPROS здравните грижи, финансирани от основната схема за социална защита (НЗОК), се регистрират като директно осигурени, тъй като НЗОК сключва поредица от договори с изпълнителите на здравна помощ, които предоставят медицинската помощ на бенефициента безплатно, след което разходите на изпълнителите (а не на бенефициентите) се реимбурсират от схемата за социална защита.

Всяка част от заплащането на медицинските грижи, която е поета от самия бенефициент, се изключва от размера на социалната помощ.

3.2.1. Парични помощи и обезщетения при функцията „Болест/здравна грижа”

Платен отпуск по болест - плащания, целящи пълното или частично компенсиране на закриляните лица за загубата на доход от труд, причинена от временна нетрудоспособност в резултат на болест или злополука. Платеният отпуск в случай на болест или злополука на дете също се отчита тук.

В системата за социална защита в България в тази графа са включени:

- Парични обезщетения за временна нетрудоспособност поради общо заболяване, належаш медицински преглед или изследване, карантина, гледане на болен или на член от семейството, придружаване на болен от семейството и карантина, изследване или лечение, гледане на здраво дете, върнато от детско заведение поради карантина, санаторно-курортно лечение;
- Парични обезщетения за временна неработоспособност поради трудова злополука или професионална болест, санаторно-курортно лечение, належаш медицински преглед, изследване и/или лечение.

Други парични помощи и обезщетения (периодични или еднократни) са различни плащания, свързани с болест или злополука, на защитените лица.

В системата за социална защита в България в тази графа са включени:

- Парични обезщетения при трудоустрояване поради общо заболяване, трудова злополука или професионална болест;
- Разходите на център "Фонд за лечение на деца";

- Разходите на център "Асистирана репродукция";
- Разходи за лечение на български граждани в чужбина към Комисията за лечение в чужбина - за лица над 18 години.

3.2.2. Помощи и обезщетения в натура при функцията „Болест/здравна грижа”

Болнично лечение е медицинска помощ, предоставяна на защитените лица по време на престой в болница, клиника, санаториум, одобрен център за балнеолечение или друго подобно медицинско заведение, включително разходите за храна и настаняване. Обикновено пациентът трябва да има минимум една нощ престой в болничното заведение. Могат да бъдат директно осигурени или реимбурсирани.

В системата за социална защита в България в тази графа са включени:

- Разходи на НЗОК за оказване на болнична медицинска помощ за диагностика и лечение по повод заболяване;
- Предоставени трансфери на бюджетни предприятия сключили договори за извършване на медицински услуги с НЗОК;
- Разходи за дейности за здравно неосигурени жени по чл.82, ал.1, т.2 от Закона за Здравето;
- Изплатени обезщетения по пакет "Болнична помощ" при доброволно здравно осигуряване;
- Разходи за домове за медико-социални грижи;
- Разходи за държавни психиатрични болници;
- Разходи за предоставяне на болнична помощ в преобразувани лечебни заведения;
- Разходи по програма "Превенция и контрол на ХИВ/СПИН";
- Разходи за болнична помощ в многопрофилни болници за активно лечение, финансирани изцяло от държавата (ВМА, Медицински институт на МВР, болница „Лозенец“, многопрофилни транспортни болници);
- Разходи за профилактика и рехабилитация за ветераните от войните, военноинвалидите и военнопострадалите;
- Парични помощи за профилактика и рехабилитация на осигурените за общо заболяване и майчинство, инвалидност поради общо заболяване, старост и смърт, трудова злополука и професионална болест и безработица;
- Разходи на общините за болнично лечение в многопрофилни болници за активно лечение;
- Изплатени обезщетения по пакет "Възстановяване на разходите" при доброволно здравно осигуряване.

Извънболнични здравни грижи са медицински услуги, предоставяни на защитените лица в техните домове (включително домове за стари хора), в лекарски кабинети или в извънболнични подразделения на болници или клиники. Могат да бъдат директно осигурени или реимбурсирани.

В системата за социална защита в България в тази графа са включени:

- Изплатени обезщетения по пакети "Извънболнична медицинска помощ" , "Стоматологични услуги", "Подобряване на здравето и предпазване от заболяване", "Услуги, свързани с битови и други условия при предоставяне на медицинска помощ" и "Други здравноосигурителни пакети" при доброволно здравно осигуряване;
- Плащания от страна на НЗОК на следните видове медицинска помощ - първична и специализирана извънболнична помощ, дентална помощ, медико-диагностична дейност;
- Разходи на НЗОК за дейности за здравно неосигурени лица, включващи: комплексно диспансерно (амбулаторно) наблюдение при пациенти с кожно-венерически и психиатрични заболявания и интензивно лечение;
- Разходи на НЗОК за покриване на разликата между намалената за лицата, които са упражнили право на пенсия за осигурителен стаж и възраст потребителска такса за всяко посещение при лекаря или при лекаря по дентална медицина, както и за всеки ден болнично лечение, и съответната сума, определена с постановление на Министерски съвет;

- Разходи на МЗ за центровете за спешна медицинска помощ;
- Разходи за рехабилитация в болници финансирани изцяло от държавата (ВМА, Медицински институт на МВР, болница „Лозенец“, многопрофилни транспортни болници);
- Разходи на общините за здравните кабинети в детски градини и училища.

Фармацевтичните продукти са част от извънболничната грижа, включваща всички предписани, закупени или директно предоставяни за медицински грижи фармацевтични продукти. Кръвта и плазмата също се отнасят в тази категория. Могат да бъдат директно осигурени или реимбурсирани.

В системата за социална защита в България в тази графа са включени:

- Разходи на НЗОК за лекарствени продукти, медицински изделия и диетични храни за специални медицински цели за домашно лечение на територията на страната;
- Разходи на НЗОК за медицински изделия, прилагани в болничната медицинска дейност;
- Разходи на НЗОК за лекарствени продукти за профилактични прегледи и изследвания и акушерската помощ за всички здравно неосигурени жени, независимо от начина на родоразрешение;
- Разходи на НЗОК за лекарствени продукти за лечение на злокачествени заболявания в условията на болничната медицинска помощ;
- Разходи на НЗОК за лекарствени продукти за военноинвалиди и военнопострадали по списък, утвърден от министъра на здравеопазването;
- Разходи на МЗ за медикаменти извън обхвата на задължителното здравно осигуряване.

Други помощи и обезщетения в натура е осигуряването на помощ, различна от медицинска грижа, осигурена на болни или пострадали лица, с цел подпомагането им в ежедневните дейности.

В системата за социална защита в България в тази графа са включени:

- Разходи на НЗОК за други здравноосигурителни плащания за медицинска помощ, в т.ч. медицинска помощ, оказана в съответствие с правилата за координация на системите за социална сигурност;
- Разходи на общините за здравни медиатори, за средства за пътни разходи на правоимащите болни и за средства за командировките на експертите от ТЕЛК..

3.3. Социални помощи и обезщетения във функцията „Инвалидност”

Инвалидност е пълна или частична неспособност за ангажиране с икономическа дейност или за водене на нормален живот, дължаща се на физическо или умствено разстройство/увреждане, което е трайно или ще продължи по-дълго от минимално определен период.

Функцията „Инвалидност” включва помощи и обезщетения, които:

- осигуряват доход на лица във възраст преди приетата за пенсиониране в съответната схема, чиято способност за работа и получаване на доход е намалена вследствие на физическо или умствено увреждане под минималното ниво, залегнало в законодателството;
- осигуряват рехабилитационни услуги, специфични за лица с увреждания;
- осигуряват стоки и услуги, различни от медицинските грижи за лицата с увреждания.

Помощи и обезщетения, които се изключват от тази функция, са:

- медицинските грижи, които са включени във функцията „Болест/здравна грижа”;
- обезщетения, осигурени с цел да заместят изцяло или частично доходите от труд по време на временна неспособност за работа, дължаща се на общо заболяване или нараняване, които следва да се регистрират във функцията „Болест/здравна грижа”;
- семейни помощи, изплатени на бенефициентите на обезщетения за инвалидност, които следва да се регистрират във функцията „Семейство/Деца”;

- обезщетения, изплатени на наследниците на лица с увреждания, като пенсии и погребални разходи, които следва да се регистрират във функцията „Наследници”.

Класификацията на помощите и обезщетенията по функцията „Инвалидност” са посочени в табл. 6.

Следните национални схеми включват плащания по функция „Инвалидност“:

- Фонд „Пенсии” (схема 1);
- Фонд „Пенсии, несвързани с трудова дейност” (схема 2);
- Фонд „Трудова злополука и професионална болест” (схема 3);
- Професионални пенсионни фондове (схема 7);
- Универсални пенсионни фондове (схема 8);
- Социална интеграция на хората с увреждания (схема 14);
- Социални услуги, предоставяни от общините (схема 17).

Таблица 6: Класификация на помощите и обезщетенията във функция „Инвалидност“

Код	Видове помощи и обезщетения
112x100	Парични помощи и обезщетения
112x110	Периодични
112x111	Пенсия за инвалидност
112x112	Обезщетение за ранно пенсиониране, поради намалена работоспособност
112x113	Обезщетение за полагане на грижи
112x114	Икономическа интеграция за лица с увреждания
112x115	Други парични помощи и обезщетения
112x120	Еднократни помощи
112x121	Обезщетение за полагане на грижи
112x122	Икономическа интеграция за лица с увреждания
112x123	Други парични помощи и обезщетения
112x200	Помощи и обезщетения в натура
112x201	Настаняване
112x202	Подпомагане при извършване на ежедневните дейности
112x203	Рехабилитация
112x204	Други помощи и обезщетения в натура

x = 1 за обезщетения, независими от имуществен ценз, x = 2 за обезщетения, зависими от имуществен ценз.

3.3.1. Парични помощи и обезщетения във функция „Инвалидност”

Пенсия за инвалидност е периодично плащане, имащо за цел да поддържа или подпомага дохода на лице, което е на възраст преди приетата за пенсиониране в съответната схема и чиято способност за работа и заработване на доход е намалена вследствие на физическо или умствено увреждане под минималното ниво, залегнало в законодателството.

В системата за социална защита в България в тази графа са включени:

- Пенсии за инвалидност поради общо заболяване, трудова злополука и професионална болест;
- Пенсия за военна инвалидност;
- Пенсия за гражданска инвалидност;
- Социална пенсия за инвалидност.

Обезщетение за ранно пенсиониране поради намалена работоспособност са периодични плащания на възрастни работници, които се пенсионираат преди възприетата за пенсиониране възраст в съответната схема, дължащо се на намалена работоспособност. Обикновено тези плащания се преустановяват, когато бенефициентът получи правото за получаване на пенсия за навършена възраст.

В системата за социална защита в България не се отчитат разходи по тази графа.

Обезщетение за полагане на грижи е обезщетение изплащано на лица с увреждания, на възраст преди приетата за пенсиониране в съответната схема, които често или постоянно се нуждаят от подпомагане при посрещане на допълнителните разходи за обслужването (различно от медицински грижи). Обезщетението не трябва да е възстановяване на признати разходи, което следва да се регистрира като обезщетение в натура.

В системата за социална защита в България в тази графа е включена добавката за чужда помощ, която се получава от пенсионери с трайно намалена работоспособност/ вид и степен на увреждане над 90 на сто, които постоянно се нуждаят от чужда помощ.

Икономическа интеграция на лица с увреждания са помощи, изплащани на лица с увреждания, в случай че те започнат работа при условия, които са адаптирани към тяхното състояние, обикновено в защитена работна среда или когато се включат в професионално обучение.

В системата за социална защита в България в тази графа са включени:

- Разходи за възстановяване на процент от внесените осигурителни вноски от работодатели на хора с увреждания от специализирана и обичайна среда;
- Разходи за финансиране на проекти за трудова реализация на хората с увреждания;
- Разходи за финансиране на проекти на работодатели от обичайна работна среда за осигуряване на достъп, приспособяване и оборудване на работното място за лица с увреждания;
- Разходи за финансиране на проекти със стопанска и социална насоченост на специализираните предприятия и кооперации на хора с увреждания;
- Целеви помощи за изработване, покупка и ремонт на помощни средства, приспособления, съоръжения и медицински изделия за хората с увреждания;
- Средства по проекти за заетост и интеграция на хората с увреждания.

Други парични помощи и обезщетения са периодични или еднократни плащания, които не попадат в гореизброените случаи. Ако става дума за еднократно изплащани суми, обезщетението обикновено се дава в замяна на периодична пенсия за инвалидност, а бенефициентите имат само нисък процент на инвалидност.

В системата за социална защита в България в тази графа са включени:

- Месечна добавка за социална интеграция според индивидуалните потребности съобразно степента на намалена работоспособност или вида и степента на увреждането;
- Месечна целева помощ за телефонни услуги за военно инвалиди;
- Месечна добавка за диетично хранене и лекарствени продукти според индивидуалните потребности съобразно степента на намалена работоспособност или вида и степента на увреждането;
- Парична помощ за инвалидност поради общо заболяване, когато няма основание за отпускане на пенсия;
- Еднократно изплащане на 50% от средствата по индивидуалната партида при пожизнено загубена работоспособност - универсални и професионални пенсионни фондове (втори стълб);
- Целева помощ за придружители на лица с увредено зрение и лица със затруднения в придвижването;
- Целева помощ за преводачи на лица с увреден слух;
- Средства за безплатно пътуване на военноинвалидите и военнопострадалите.

3.3.2. Помощи и обезщетения в натура във функция „Инвалидност”

Настаняване е осигуряване на жилище или пансион на хора с увреждания в подходящ дом.

В системата за социална защита в България в тази графа са включени:

- Разходи на общините за домове за възрастни с увреждания;

- Разходи на общините за защитени жилища.

Подпомагане при извършване на ежедневните дейности представлява практическа помощ, осигурявана на лица с увреждания за подпомагането им при извършване на ежедневните дейности. В тази категория се включва помощ в дома, както и помощите изплащани на лица, които се грижат за лица с увреждания.

В системата за социална защита в България в тази графа са включени:

- Парични помощи за помощно-технически средства свързани с увреждането;
- Разходи на общините за домашен социален патронаж;
- Разходи на общините за социален и личен асистент.

Рехабилитация включва осигуряването на специфични стоки и услуги (различни от медицински грижи) и професионално обучение за продължаване на професионалната и социалната рехабилитация на лицата с увреждания.

В системата за социална защита в България в тази графа са включени:

- Месечна добавка за балнеолечение и рехабилитация;
- Средства за финансиране на проекти на НПО за рехабилитация и социална интеграция;
- Разходи на общините за центровете за социална рехабилитация и интеграция;
- Разходи на общините за социални учебно-професионални центрове.

Други помощи и обезщетения в натура представляват разнообразни услуги и стоки осигурени на лица с увреждания, с цел подпомагане на участието им в културни и други мероприятия през свободното време или за да пътуват и/или да участват в социалния живот, включително и чрез по-ниски цени, тарифи, такси и други, които се предоставят на хора с увреждания само с цел социална защита.

В системата за социална защита в България в тази графа са включени:

- Разходи на общините за дневни центрове за лица с увреждания;
- Разходи на общините свързани с компенсации на безплатни или по намалени цени пътувания на определени категории правоимащи лица;
- Средства за финансиране на проекти за осигуряване на достъпна архитектурна среда на културни, исторически и спортни обекти за хората с увреждания;
- Целева помощ за покупка и/или приспособяване на лично моторно превозно средство за хората с трайни увреждания съобразно техните потребности;
- Целева помощ за преустройство на жилище за хората с трайни увреждания съобразно техните потребности

3.4. Социални помощи и обезщетения във функция „Навършена възраст/Старост”

Функция „Навършена възраст/Старост” обхваща осигуряването на социална защита срещу рисковете, свързани с напреднала възраст, загуба на доход, недостатъчен доход, липса на независимост при изпълнение на ежедневните дейности, намалено участие в социалния живот и т.н.

Функцията „Навършена възраст/Старост” включва помощи и обезщетения, които:

- осигуряват заместване на дохода, когато възрастният човек се оттегли от пазара на труда;
- гарантират определен доход, когато лицето е достигнало определена възраст;
- осигуряват стоки или услуги, които са специфични за индивидуалните или социалните условия на живот на възрастните.

Помощите и обезщетенията, които се изключват от тази функция, са:

- медицински грижи, специфични за възрастните, които се регистрират във функцията „Болест/здравна грижа”;
- обезщетения за ранно пенсиониране, изплащани поради обстоятелства, възникнали на пазара на труда или в случай на намалена работоспособност, които се регистрират съответно във функциите „Безработица” и „Инвалидност”.

Възрастта, при която започва изплащането на обезщетения за навършена възраст (старост), е определена в законодателството и се дефинира като стандартна пенсионна възраст.

Класификацията на помощите и обезщетенията по функцията „Навършена възраст/Старост” са посочени изчерпателно в табл. 7.

Следните национални схеми включват плащания по функция „Навършена възраст/Старост“:

- Фонд „Пенсии” (схема 1);
- Фонд „Пенсии, несвързани с трудова дейност” (схема 2);
- Фонд „Трудова злополука и професионална болест” (схема 3);
- Учителски пенсионен фонд (схема 6);
- Социални услуги, предоставяни от общините (схема 17).

Таблица 7: Класификация на помощите и обезщетенията във функция „Навършена възраст/Старост“

Код	Видове помощи и обезщетения
113x100	Парични помощи и обезщетения
113x110	Периодични
113x111	Пенсия за навършена възраст (старост)
113x112	Ранна пенсия за навършена възраст
113x113	Непълна пенсия
113x114	Помощи и обезщетение за полагане на грижи
113x115	Други парични помощи и обезщетения
113x120	Еднократни
113x121	Други еднократни парични помощи и обезщетения
113x200	Помощи и обезщетения в натура
113x201	Настаняване
113x202	Подпомагане при извършване на ежедневните дейности
113x203	Други помощи и обезщетения в натура

x = 1 за обезщетения, независими от имуществен ценз, x = 2 за обезщетения, зависими от имуществен ценз.

3.4.1. Парични помощи и обезщетения във функция „Навършена възраст/Старост”

Пенсия за навършена възраст се дефинира като периодични плащания имащи за цел да запазят дохода на бенефициента след пенсионирането поради навършването на стандартната пенсионна възраст или да увеличат доходите на възрастни лица.

В системата за социална защита в България в тази графа са включени:

- Пенсии за осигурителен стаж и възраст;
- Пенсии за осигурителен стаж и възраст на земеделски стопани кооператори;
- Пенсии за осигурителен стаж и възраст от Съвета за взаимно осигуряване на кооператорите (СВОК);
- Пенсии на частни занаятчии, търговци и други СВОК;
- Пенсия за инвалидност поради общо заболяване, трудова злополука и професионална болест за лица над необходимата стандартна/законова пенсионна възраст;
- Пенсии за старост (>75) на частни земеделски стопани (и други);
- Пенсии за особени заслуги;
- Народни пенсии;
- Пенсии с отделен указ;
- Пенсия за военна инвалидност за лица над необходимата стандартна/законова пенсионна възраст;
- Пенсия за гражданска инвалидност за лица над необходимата стандартна/законова пенсионна възраст;
- Социална пенсия за инвалидност за лица над необходимата стандартна/законова пенсионна възраст;

- Учителска пенсия в пълен размер;
- Социална пенсия за старост;
- Персонална пенсия.

Ранна пенсия за навършена възраст се дефинира като периодични плащания, целящи да поддържат дохода на бенефициент, който се е пенсиониран преди стандартната пенсионна възраст.

Ранната пенсия за навършена възраст трябва да се определи от гледна точка на стандартната възраст за пенсиониране в съответната схема. Когато едно лице се пенсионира предварително, пенсията може да е по-малка от нормалната пенсия.

Като ранни пенсии в ESSPROS се регистрират и пенсиите, изплащани на лица, които работят в условия, считани за тежки или нездравословни и пенсиите за трудов стаж, изплащани от пенсионните фондове, след като е натрупан определен капитал по сметка на лицето.

В системата за социална защита в България в тази графа са включени:

- Пенсия от Учителския пенсионен фонд;
- Срочна професионална пенсия за ранно пенсиониране от Професионален пенсионен фонд (допълнително задължително пенсионно осигуряване);
- Пенсии за осигурителен стаж и възраст на кадрови военнослужещи на възраст под стандартната пенсионна възраст.

Непълна пенсия се дефинира като периодични плащания на част от пенсията на възрастни работници, които продължават да работят, но на намалено работно време, или чийто доход от професионална дейност е по-нисък от определена сума.

В системата за социална защита в България в тази графа не се отчитат разходи по тази графа.

Помощи и обезщетения за полагане на грижи включват плащанията към възрастни хора, които се нуждаят от честа или постоянна подкрепа, с цел да им се помогне при справянето с допълнителните разходи по обслужването им (различно от медицински грижи).

В системата за социална защита в България в тази графа не се отчитат разходи по тази графа.

Други парични помощи и обезщетения са периодични плащания или еднократни суми, изплащани при пенсиониране или поради навършена възраст, които не се включват в горните случаи. Тук най-често попадат обезщетения, които се изплащат като глобална сума.

В системата за социална защита в България в тази графа са включени:

- Миньорска добавка;
- Добавка за старост;
- Добавка към пенсията на репресирани лица;
- Добавка към пенсията на ветераните от войните и военнопострадалите;
- Добавка към пенсията на български граждани, задържани и осъдени от съда в Бенгази по наказателно дело № 607/2003 г. и от Апелативния съд в Бенгази по наказателно дело № 213/2002 г. по чл.4 от Закона за уреждане на някои трудови и осигурителни права на български граждани;
- Добавка към пенсията за стаж и възраст от учителския пенсионен фонд;
- Коледна/Великденска добавка.

3.4.2. Помощи и обезщетения в натура във функция „Навършена възраст/Старост”

Настаняване включва предоставяне на жилище или настаняване в специализирана институция (дом за стари хора) на пенсионираните лица или пребиваването им в семейна среда. Осигуряването на настаняване може да бъде с временна или неопределена продължителност.

В системата за социална защита в България в тази графа са включени разходите на общините за домове за стари хора.

Подпомагане при извършване на ежедневните дейности е помощта, осигурявана на възрастни хора за подпомагането им при извършване на ежедневните дейности. В тази категория се включва помощ осигурявана в дома, както и помощите изплащани на лица, които се грижат за възрастни хора.

В системата за социална защита в България в тази графа не се отчитат разходи по тази графа.

Други помощи и обезщетения в натура са разнообразни услуги и стоки, осигурени на възрастни лица, с цел подпомагане на участието им в културни и други мероприятия през свободното време или за да пътуват и/или да участват в социалния живот.

В системата за социална защита в България в тази графа са включени разходите на общините за дневни центрове за стари хора.

3.5. Социални помощи и обезщетения във функция „Наследници”

Наследници, които могат да бъдат обезщетявани, са съпруг(а), бивш съпруг(а) на починалото лице, негови/нейни деца, внуци, родители или други роднини.

Функцията „Наследници” включва помощи и обезщетения, които:

- осигуряват временни или постоянни доходи на лица, които са на възраст преди установената в съответната схема пенсионна възраст, претърпели загуба на съпруг(а) или друг близък родственик, в случаите, когато последният е този, който изкарва прехраната на бенефициента;
- компенсират наследниците за направените погребални разходи, за страданията, причинени от смъртта на член на семейството;
- осигуряват стоки и услуги за наследниците.

Семейните помощи за деца се изключват от функция „Наследници” и следва да се регистрират във функцията „Семейство/Деца”.

Класификацията на помощите и обезщетенията по функцията „Наследници” са посочени изчерпателно в табл. 8.

Следните национални схеми включват плащания по функция „Наследници“:

- Фонд „Пенсии”(схема 2);
- Фонд „Пенсии, несвързани с трудова дейност” (схема 2);
- Фонд „Трудова злополука и професионална болест” (схема 3);
- Фонд „Общо заболяване и майчинство” (схема 4);
- Професионални пенсионни фондове (схема 7);
- Универсални пенсионни фондове (схема 8);
- Социално подпомагане (схема 13);
- Социални помощи и обезщетения, изплащани от работодателя (схема 18).

Таблица 8: Класификация на помощите и обезщетенията във функция „Наследници“

Код	Видове помощи и обезщетения
114x100	Парични помощи и обезщетения
114x110	Периодични
114x111	Наследствена пенсия
114x112	Други парични помощи и обезщетения
114x120	Еднократни
114x121	Помощ за починало лице
114x122	Други еднократни парични помощи и обезщетения
114x200	Помощи и обезщетения в натура
114x201	Разноски за погребение
114x202	Други помощи и обезщетения в натура

x = 1 за обезщетения, независими от имуществен ценз, x = 2 за обезщетения, зависими от имуществен ценз.

3.5.1. Парични обезщетения във функция „Наследници“

Наследствена пенсия е периодично плащане на лица, правото на които произтича от връзката им с починало лице, осигурявано от схема за социална защита (вдовци, вдовици и сираци).

В системата за социална защита в България в тази графа е включена наследствената пенсия.

Помощ за починало лице е еднократно плащане на някого, чието право произтича от връзката му с починало лице (вдовци, вдовици и сираци).

В системата за социална защита в България в тази графа са включени:

- Еднократна помощ при смърт (на осигурено лице) поради общо заболяване, трудова злополука или професионална болест;
- Обезщетение при трудова злополука или професионално заболяване платени от работодателя.

Други парични помощи и обезщетения са други периодични или еднократни плащания, извършвани по силата на правото за наследяване.

В системата за социална защита в България в тази графа са включени:

- Добавка към пенсията на починал съпруг/а;
- Еднократно или разсрочено изплащане на суми на наследници на починало осигурено лице или пенсионер от професионален или универсален пенсионен фонд.

3.5.2. Помощи и обезщетения в натура във функция „Наследници“

Разноски за погребение са сумите изплащани за разходите за погребална служба, погребение (или други подобни) на починало лице, което е закриляно в схема. Като правило това обезщетение се изплаща на наследниците, които поемат тези разноски.

В системата за социална защита в България в тази графа е включена еднократната целева помощ за погребение на военноинвалид или военнопострадал.

Други помощи и обезщетения в натура са различни стоки и услуги, осигурявани на наследниците, с цел улесняване на участието им в обществения живот.

В системата за социална защита в България в тази графа не се отчитат разходи по тази графа.

3.6. Социални помощи и обезщетения във функция „Семейство/Деца”

Функцията „Семейство/Деца” включва помощи и обезщетения, които:

- осигуряват финансова подкрепа на домакинствата при отглеждане на деца;
- осигуряват финансова помощ на лица, подпомагащи роднини, които не са техни деца;
- осигуряват социални услуги, насочени за подпомагане и защита на семейството и по-специално на децата.

Горната възрастова граница за отпускане на обезщетение за дете на издръжка (особено семейна добавка) е свързана със задължителната за страната възраст за напускане на училище. Възрастта може да се увеличи, ако детето продължава да учи в по-висока степен на образование или професионално обучение или ако е с увреждане.

Стипендиите, подпомагащи получаването на образование, осигурени за бедни семейства при прилагане на подоходен критерий, се включват в тази функция.

Не се включват отстъпките за големи семейства или самотни родители при социалната жилищна политика - тези обезщетения следва да се регистрират във функцията „Жилищни нужди”.

Класификацията на помощите и обезщетенията по функцията „Семейство и деца” са посочени изчерпателно в табл. 9.

Следните национални схеми включват плащания по функция „Семейство/Деца“:

- Фонд „Общо заболяване и майчинство” (схема 4);
- Подпомагане на семейства с деца и закрила на детето (схема 12);
- Социални стипендии (схема 16);
- Социални услуги, предоставяни от общините (схема 17);
- Социални помощи и обезщетения, изплащани от работодателя (схема 18).

Таблица 9: Класификация на помощите и обезщетенията във функция „Семейство/Деца“

Код	Видове помощи и обезщетения
115x100	Парични помощи и обезщетения
115x110	Периодични
115x111	Обезщетение в подкрепа на дохода при раждане на дете
115x112	Обезщетение при отпуск за отглеждане на малко дете
115x113	Семейни или детски надбавки
115x114	Други периодични парични помощи и обезщетения
115x120	Еднократни
115x121	Еднократна помощ при раждане
115x122	Обезщетение при отпуск за отглеждане на дете
115x123	Други еднократни парични помощи и обезщетения
115x200	Помощи и обезщетения в натура
115x201	Дневна грижа за деца
115x202	Настапяване
115x203	Домашна помощ
115x204	Други помощи и обезщетения в натура

$x = 1$ за обезщетения, независими от имуществен ценз, $x = 2$ за обезщетения, зависими от имуществен ценз.

3.6.1. Парични обезщетения във функция „Семейство/Деца“

Обезщетение в подкрепа на дохода при раждане на дете е определена еднократна сума или периодично плащане, зависещо от дохода, с цел да компенсира закриляното лице за загубата на доход, поради отсъствие от работа, свързано с раждане на дете в периода преди и/или след раждането или с осиновяване. Обезщетението може да се изплаща и на бащата.

Тези обезщетения могат да се изплащат от специална схема за социална защита, но биха могли да се осигуряват и от работодателя под формата на продължаващо изплащане на заплата по време на отсъствието от работа. В случаите, когато няма административни данни за стойността на тези плащания, оценките трябва да се базират на други източници.

В системата за социална защита в България в тази графа са включени:

- Парични обезщетения за бременност и раждане;
- Обезщетения при трудоустрояване поради бременност и кърмене;

Еднократна помощ при раждане - обезщетение, което обикновено се изплаща като еднократна сума или на части при раждане или осиновяване.

В системата за социална защита в България в тази графа е включена еднократната помощ при раждане на живо дете.

Обезщетение при отпуск за отглеждане на малко дете – обезщетение, изплащано на майката или бащата в случай на прекъсване на работа или намаляване на работното време, за отглеждане на малко дете.

В системата за социална защита в България в тази графа са включени:

- Обезщетение при отглеждане на малко дете;
- Месечна помощ за отглеждане на дете до една година за неосигурени майки;
- Обезщетение при осиновяване на дете от 2 до 5 годишна възраст;
- Месечна помощ за отглеждане на дете с трайни увреждания до 2 годишна възраст.

Семейни или детски надбавки - периодични плащания на член на домакинство, в което живеят деца на издръжка, с цел подпомагане при отглеждане на децата.

В системата за социална защита в България в тази графа са включени:

- Месечна помощ за дете до завършване на средно образование, но не повече от 20 годишна възраст;
- Месечна добавка за деца с трайни увреждания до 18-годишна възраст и до завършване на средното образование, но не по-късно от 20-годишна възраст;
- Месечна добавка за деца с увреждания, настанени в приемни семейства или семейства на роднини.

Други парични помощи и обезщетения са помощи и обезщетения, изплащани независимо от семейните добавки, за подпомагане на домакинството при посрещане на някои специфични разходи, като например разходи, произтичащи от специфичните нужди на семейства със самотен родител или семейства с деца с увреждания. Тези помощи и обезщетения биха могли да се изплащат периодично или като еднократна сума.

В системата за социална защита в България в тази графа са включени:

- Месечни средства за отглеждане и възпитание на деца в приемни семейства;
- Месечни стипендии за подпомагане на ученици с трайни увреждания и за ученици без родители след завършено основно образование;
- Стипендии за деца в социално-образователни и професионални центрове - кризисен център, центрове за настаняване от семеен тип, преходни жилища, центрове за социална рехабилитация и интеграция;
- Еднократна помощ за превенция на изоставянето и реинтеграция на детето в семейна среда, за отглеждане при близки и роднини и в приемни семейства;
- Еднократна помощ за отглеждане на дете от майка-студентка;
- Еднократна помощ за отглеждане на близнаци;
- Стипендии за подпомагане на достъпа до образование и предотвратяване на отпадането след завършено основно образование;
- Социални стипендии във висшето образование;

- Месечна целева финансова помощ за деца, настанени за отглеждане при роднини и близки, отпускана от директора на дирекция „Социално подпомагане“ към Агенцията за социално подпомагане с писмено решение;
- Помощ за отглеждане на деца, настанени в семейство на роднини или близки или в приемно семейство;
- Еднократна помощ при бременност за бременни жени, чийто доход на член от семейството е под законово определен размер и които нямат право на обезщетение за бременност и раждане по реда на Кодекса за социално осигуряване;
- Еднократна целева помощ за деца в първи клас.

3.6.2. Помощи и обезщетения в натура във функция „Семейство/Деца“

Дневна грижа за деца е осигуряването на подслон или пансион за деца в предучилищна възраст по време на целия ден или част от него, например детски ясли. Тук се включва и финансовата помощ за заплащане на бавачка, която да се грижи за децата през деня.

В системата за социална защита в България в тази графа са включени разходите на общините за детски ясли, детски кухни и яслени групи в ОДЗ.

Настаняване е осигуряването на постоянен подслон или пансион за деца и/или семейства (например в домове или приемни семейства).

В системата за социална защита в България в тази графа са включени:

- Разходите на общините за звената "Майка и бебе";
- Разходите на общините за центровете за настаняване от семеен тип;
- Разходите на общините за домовете за деца.

Домашна помощ представляват стоките и услугите, осигурявани на децата и/или на тези, които се грижат за тях в къщи.

В системата за социална защита в България в тази графа не се отчитат разходи по тази графа.

Други помощи и обезщетения в натура са различни стоки и услуги, осигурявани на семейства, млади хора или деца, включително осигуряването на по-ниски цени и такси за деца, и на многодетни семейства, с цел социална защита.

В системата за социална защита в България в тази графа са включени:

- Помощ в натура, която се отпуска от директора на дирекция "Социално подпомагане" към Агенцията за социално подпомагане с писмено решение. Помощта в натура се изразява в предоставяне на движими вещи от първа необходимост и други, свързани с отглеждането и възпитанието на детето;
- Целева помощ за пътуване на многодетни майки;
- Предоставяне на безплатни или по намалени цени пътувания на определени категории правоимащи лица (ученици, настанени в специализирани училища);
- Други социални надбавки в натура, предоставяни от работодателите;

3.7. Социални помощи и обезщетения във функция „Безработица“

Функцията „Безработица“ включва помощи и обезщетения, които:

- заместват изцяло или частично дохода, изгубен поради загубата на работата, носеща доход;
- осигуряват минимален доход за поддържане на нормален живот за лица, излизачи за първи или пореден път на пазара на труда;
- компенсират загубата на доход поради частична безработица;
- заместват изцяло или частично дохода, изгубен от възрастен работник поради пенсиониране преди законоустановената възраст за пенсиониране, дължащо се на съкращения (намаляване на щата) по икономически причини;

- допринасят за разходите за квалификация или преквалификация на лица, търсещи работа;
- помагат на безработни при посрещането на разходите по пътуване и преместване с цел получаване на работа;
- осигуряват помощ и облекчение посредством осигуряване на подходящи стоки и услуги.

Функцията „Безработица” се състои главно от пасивни мерки, но включва също така и някои активни мерки като помощи и обезщетения, свързани с квалификационни програми.

Професионалната квалификация е точно дефинирана и включва само тези програми, които са насочени към безработни (или работници, за които съществува риск да изгубят работата си) и се финансират от социалноосигурителни фондове или обществени агенции. Това изключва разходи на работодатели за квалификация и преквалификация на персонала.

Семейни добавки, изплащани за децата на издръжка на бенефициенти на обезщетение за безработица, следва да се регистрират във функцията „Семейство/Деца”.

Класификацията на помощите и обезщетенията по функцията „Безработица” са посочени изчерпателно в табл. 10.

Следните национални схеми включват плащания по функция „Безработица“:

- Фонд „Безработица” (схема 5);
- Активни мерки за заетост (схема 15);
- Социални помощи и обезщетения, изплащани от работодателя (схема 18).

Таблица 10: Класификация на помощите и обезщетенията във функцията „Безработица“

Код	Видове помощи и обезщетения
116x100	Парични помощи и обезщетения
116x110	Периодични
116x111	Пълно обезщетение за безработица
116x112	Частично обезщетение за безработица
116x113	Обезщетение за ранно пенсиониране поради причини на пазара на труда
116x114	Добавка за професионална квалификация
116x115	Други периодични парични помощи и обезщетения
116x120	Еднократни
116x121	Професионална квалификация
116x122	Компенсация за съкращение
116x123	Други еднократни парични помощи и обезщетения
116x200	Помощи и обезщетения в натура
116x201	Придвижване и преместване
116x202	Професионална квалификация
116x203	Услуги по установяване и подпомагане при търсенето на работа
116x204	Други помощи и обезщетения в натура

x = 1 за обезщетения, независими от имуществен ценз, x = 2 за обезщетения, зависими от имуществен ценз.

3.7.1. Парични помощи и обезщетения във функцията „Безработица“

Пълно обезщетение за безработица е обезщетение, компенсиращо загубата на доходи, в случаите, когато лицето е в състояние да работи и може да започне работа, но не е в състояние да намери подходяща работа, включително за лица, които преди това не са били заети.

В системата за социална защита в България в тази графа са включени:

- Парично обезщетение при безработица;
- Обезщетения на съпругите (съпрузите) на кадровите военнослужещи, на които са прекратени трудовите правоотношения поради това, че са ги последвали при

преместването им от едно в друго населено място, включително и на участващи в международни операции и мисии;

Частично обезщетение за безработица е обезщетение, компенсиращо загубата на заплата, дължаща се на намалено (непълно) работно време и/или накъсан работен график, независимо от причината (бизнес рецесия или умишлено забавяне на производството, повреда на оборудването, климатични условия, аварии и т.н.) и в случай че връзката работник / работодател продължава.

В системата за социална защита в България в тази графа не се отчитат разходи по тази графа.

Обезщетение за ранно пенсиониране поради причини на пазара на труда е периодично плащане на възрастни работници, които са се пенсионирали, преди да достигнат стандартната възраст за пенсиониране поради безработица или намаляване на щата.

В системата за социална защита в България в тази графа не се отчитат разходи по тази графа.

Добавка за професионална квалификация е плащане от фондове за социална сигурност или обществени агенции на целеви групи от лица, част от работната сила, които участват в професионални схеми, предназначени за развиване на техния потенциал за заетост.

В системата за социална защита в България в тази графа са включени:

- Стипендия, транспортни и квартирни разходи на участващите в обучение за ограмотяване или придобиване на професионална квалификация - за времето на обучението;
- Транспортни и квартирни разходи на участващите в мотивационно обучение;
- Допълнителни суми за придобиване на професионална квалификация по предмета на дейност и/или нейното управление по одобрен от териториалното поделение на Агенцията по заетостта бизнес проект;
- Средства за кредит за квалификация по предмета на стопанската дейност и/или нейното управление по одобрен от Агенцията по заетостта бизнес проект.

Компенсация за съкращение е парична сума, изплащана на служители, които са съкратени или уволнени не по собствена вина от предприятие, спиращо или съкращаващо своите дейности. Такова обезщетение се изплаща и директно от работодателя.

В системата за социална защита в България в тази графа е включено обезщетението, изплащано от работодателя при прекратяване на трудовия договор или съкращение.

Други парични помощи и обезщетения включва друга финансова подкрепа и по-специално плащания на дългосрочно безработни.

В системата за социална защита в България в тази графа са включени:

- Месечна помощ за безработни лица, започнали работа без посредничеството на Агенцията по заетостта, които са били регистрирани като безработни лица и са получавали месечни социални помощи;
- Разходи за заплащане на лични и социални асистенти на хора с трайни увреждания или тежко болни самотни хора с цел предоставяне на грижа в семейна среда в рамките на Национална програма "Асистенти на хора с увреждания", чрез която се осигурява заетост на безработни лица;
- Еднократни парични суми за започване на самостоятелна стопанска дейност за производство на стоки и/или услуги от лице/а, което е безработно с право на парично обезщетение;
- Допълнителни средства за безработни лица, започнали самостоятелна стопанска дейност, които осигуряват заетост по одобрения проект на друг безработен член на семейството;

3.7.2. Помощи и обезщетения в натура във функция „Безработица“

Придвижване и преместване са плащания от фондове за социална сигурност или обществени агенции на безработни лица, с цел да търсят или да намерят работа в друго населено място.

В системата за социална защита в България в тази графа са включени:

- Еднократни и месечни суми за транспортни разходи на безработни, насочени от поделенията на Агенцията по заетостта към определен работодател за наемане на работа извън границите на населеното място;
- Разходи за транспорт по схема „Насърчаване стартирането на проекти за развитие на самостоятелна стопанска дейност“ от ОПРЧР;
- Разходи за такси за детски ясли, детски градини, наем на жилище, такси за ползване на интернет на безработни лица, насочени от поделенията на Агенцията по заетостта към определен работодател на работа в населено място, отстоящо на повече от 50 км от населеното място по настоящ адрес.

Професионална квалификация са плащания от фондове за социална сигурност или обществени агенции на институции, осигуряващи професионална квалификация на безработни или на хора, за които има опасност скоро да изгубят работата си, с цел развитие на потенциала им за бъдеща заетост.

В системата за социална защита в България в тази графа са включени:

- Разходи на Агенцията по заетостта за обучения за придобиване на професионална квалификация в съответствие с потребностите на пазара на труда, изискванията на работодателите и утвърдения план по чл. 30, ал. 4 (ЗНЗ, Чл. 63, ал. 1), и за мотивационни обучения на безработните за активно търсене на работа и адаптиране в пазарните условия;
- Разходи за обучение на безработни по схеми "Развитие" и "Първа работа" по ОПРЧР;
- Разходи за възнаграждения за наставниците, които отговарят за обучението на работното място на наетите безработни лица в рамките на схеми „Подкрепа за заетост“, „Младежка заетост“ и „Обучения и заетост на младите хора“ по ОПРЧР.

Услуги по установяване и подпомагане при търсенето на работа обхваща посреднически услуги по информиране и кариерно развитие, предоставяни от бюра по труда или агенции за намиране на работа.

В системата за социална защита в България в тази графа са включени:

- Разходи за ползвани външни консултантски услуги и съпътстващи услуги от безработни лица с право на парично обезщетение, които започват самостоятелна стопанска дейност по одобрен от Агенцията по заетостта проект;
- Средства за професионално ориентиране.

Други помощи и обезщетения в натура са помощи и обезщетения в натура, които не са класифицирани другаде, като осигуряване на жилище, храна, облекло или подобна подкрепа за безработни лица и техните семейства, включително осигуряването на по-ниски цени и такси за безработни лица, с цел социална защита.

В системата за социална защита в България в тази графа са включени:

- Разходи за консултантски услуги по проекти;
- Разходи за групов рисква застраховка на включени в обучение безработни лица за времето на обучение.

3.8. Социални помощи и обезщетения във функция „Жилищни нужди“

Функцията „Жилищни нужди“ цели подпомагане на домакинствата за посрещане на жилищните нужди. Съществен критерий за определяне на обхвата на функцията е изискването за подоходен критерий за предоставяне на обезщетението.

Класификацията на помощите и обезщетенията по функцията „Жилищни нужди“ са посочени изчерпателно в табл. 11 и включват само помощи и обезщетения в натура.

Плащания по функцията са включени в схема 13 „Социално подпомагане“.

Таблица 11: Класификация на обезщетенията във функция „Жилищни нужди“

Код	Видове помощи и обезщетения
1172200	Помощи и обезщетения в натура
1172210	Помощи и обезщетения за наем
1172211	Социално жилище
1172212	Други помощи и обезщетения за наем
1172220	Помощи за лица, живеещи в собствено жилище

Помощи и обезщетения за наем са текущи, основаващи се на подоходен критерий трансфери, отпуснати от публични власти на наематели, временно или за дълъг период с цел подпомагане в разходите по плащания наем.

В системата за социална защита в България в тази графа не се отчитат разходи по тази графа.

Социално жилище е предоставяне на жилища с фиксирани непазарни наеми (т.е. наеми под нормалните пазарни цени) от обществени единици, притежаващи собствени жилища с ниска стойност или социални такива. Стойността на помощта се определя като равна на правителствения трансфер.

В системата за социална защита в България в тази графа са включени:

- Месечна целева помощ за заплащане на наем на общински жилища като бенефициенти могат да бъдат сираци до 25-годишна възраст, завършили социален учебно-професионален център, самотни стари хора над 70-годишна възраст както и родител, отглеждащ сам дете/деца;
- Месечна добавка за задоволяване на основни жизнени потребности - наем за общинско жилище като бенефициенти могат да бъдат самотни лица с трайно намалена работоспособност или с определени вид и степен на увреждане.

Помощи за лица, живеещи в собствено жилище са трансфери от обществена единица към лица, живеещи в собствено жилище с цел облекчаване на текущите им жилищни разходи. Всички капиталови трансфери (и по-специално инвестиционните субсидии) се изключват.

В системата за социална защита в България в тази графа не се отчитат разходи по тази графа.

3.9. Социални помощи и обезщетения във функция „Социално изключване, неклассифицирано другаде“

Концепцията за социалното изключване е с много измерения, като тя се отнася, на първо място, до недостатъчно ниво на доходите (бедност), но също и до несигурност по отношение на здравето, образованието и заетостта.

Докато другите функции се отнасят до лица, които са обект на точно определени рискове или нужди, настоящата функция се отнася до „социално изключените“ или до „тези, за които е налице риск от социално изключване“. Най-общо, целевите групи могат да се идентифицират сред бедстващи хора като имигранти, бежанци, пристрастени към наркотици или алкохол, жертви на криминално насилие.

В тази функция не се регистрират:

- малки по размер, неформални и инцидентни видове подкрепа, която не изисква постоянно управление и счетоводство;
- всички социални помощи и обезщетения, свързани с риск или нужда, за които ESSPROS определя специфична функция.

Класификацията на помощите и обезщетенията по функцията „Социално изключване, неклассифицирано другаде“ са посочени изчерпателно в табл. 12.

Следните национални схеми включват плащания по функция „Социално изключване, неklasифицирано другаде“:

- Социално подпомагане (схема 13);
- Социални услуги, предоставяни от общините (схема 17).

Таблица 12: Класификация на помощите и обезщетенията във функция „Социално изключване, неklasифицирано другаде“

Код	Видове помощи и обезщетения
118x100	Парични помощи и обезщетения
118x110	Периодични
118x111	Подкрепа на дохода
118x112	Други периодични парични помощи и обезщетения
118x120	Еднократни
118x121	Други еднократни парични помощи и обезщетения
118x200	Помощи и обезщетения в натура
118x201	Настаняване
118x202	Рехабилитация на алкохолици и наркомани
118x203	Други помощи и обезщетения в натура

x = 1 за обезщетения, независими от имуществен ценз, x = 2 за обезщетения, зависими от имуществен ценз.

3.9.1. Парични помощи и обезщетения във функция „Социално изключване, неklasифицирано другаде“

Подкрепа на дохода са периодични плащания на лица, разполагащи с недостатъчно ресурси. Условието за право на такива помощи или обезщетения може да не са свързани само с липсата на достатъчно собствени ресурси, но също така с националност, местоживеене, възраст, готовност за започване на работа и семеен статус. Помощта или обезщетението може да е с ограничена и неограничена продължителност; то може да се изплаща на лица или на семейства и може да е осигурено от централната или местната власт.

В системата за социална защита в България в тази графа са включени месечните социални помощи.

Други парични помощи и обезщетения представляват подкрепа за мизерстващи и уязвими лица, за да се облекчи бедността им или да бъдат подкрепени в трудни ситуации. Тези помощи и обезщетения могат да бъдат изплащани от частни нетърговски организации.

В системата за социална защита в България в тази графа са включени еднократните социални помощи.

3.9.2. Помощи и обезщетения в натура във функция „Социално изключване, неklasифицирано другаде“

Настаняване представлява осигуряване на подслон и храна за уязвими лица, в случаите, когато тези услуги не могат да бъдат класифицирани в друга функция. Това е краткосрочно настаняване в приемни центрове, приюти.

В системата за социална защита в България в тази графа са включени разходи на общините за кризисни центрове, наблюдавани жилища, преходни жилища, центрове за временно настаняване и приюти.

Рехабилитация на алкохолици и наркомани е лечението на зависими от алкохол или наркотици лица, с цел връщането им към социален и независим живот. Лечението обикновено се извършва в приемни центрове или специализирани институции.

В системата за социална защита в България в тази графа не се отчитат разходи по тази графа.

Други помощи и обезщетения в натура е осигуряването на основни услуги и стоки за уязвими лица като възпитателни центрове, дневен подслон, помощ при извършване на ежедневните дейности, храна, облекло, горива и други.

В системата за социална защита в България в тази графа са включени

- Дентална помощ извън обхвата на основния пакет от здравни дейности, гарантиран от бюджета на НЗОК на ветераните от войните;
- Разходи на общините за клубове на пенсионера, инвалида и др., центрове за обществена подкрепа, центрове за работа с деца на улицата;
- Целеви помощи за отопление;
- Еднократна целева помощ за издаване на лична карта;
- Еднократни помощи за покриване на разходите за дневни и квартирни на лицата, получили разрешение за лечение в чужбина от Министерството на здравеопазването;
- Еднократна целева помощ - предоставяне на индивидуални пакети хранителни продукти.

Приложение 1

ОСНОВНИ ПРИНЦИПИ

1.1. Принцип на изчерпателността и консистентността

Всички транзакции, които попадат в обхвата на ESSPROS, следва да се регистрират. Принципът на изчерпателността е от първостепенно значение за международната сравнимост на данните за социалната защита. Ако наличните източници не осигуряват адекватни данни, следва да се направят подходящи оценки.

В данните се спазва и изискването за консистентност – т.е. ако са регистрирани финансови транзакции по изплащането на обезщетение следва да бъдат регистрирани и адекватни постъпления на схемата за социална защита. Подобен е и случаят с балансирането на трансферите между отделните схеми.

1.2. Оценяване

Обичайно повечето транзакции в областта на социалната защита са парични потоци, за които не е нужна допълнителна оценка.

Услугите, предоставяни от схеми, които се финансират единствено от правителството, се остойностяват на базата на реалните правителствени трансфери.

В случаи на помощи и обезщетения в натура ESSPROS оценява транзакциите в текущи обменни стойности. Когато това е невъзможно, стоките и услугите се оценяват по производствената им цена. Разходи за лихви не се взимат предвид. Елементът „компенсации за служители” се отнася изключително за персонала, ангажиран в предоставянето на социални услуги.

Всяка част от пълната стойност на стоките и услугите, поета лично от бенефициента, се изключва от стойността на социалните помощи и обезщетения в натура.

В основния модул размерът на социалните обезщетения се регистрира без никакво намаление, с данъци и други задължителни вземания, дължими от бенефициентите върху обезщетенията.

1.3. Време за регистрация и отчетен период

По принцип всички транзакции се регистрират с натрупване към момента на възникване на събитията, които са предизвикали съответните искове и задължения:

- вноските на работодатели се отнасят към момента на възникване на събитието, което е основание за исковете за плащане на вноски;
- социалните обезщетения в брой се отнасят към момента, когато бенефициентите получават правото за получаването им;
- реимбурсациите се отнасят към момента, когато домакинствата са направили съответните покупки;
- обезщетенията в натура по принцип се регистрират при трансфера на стоките или осигуряване на услугите.

За целите на международната сравнимост отчетният период се отнася за една календарна година.

1.4. Нетирание и консолидация

Нетирание възниква когато стойностите на определени транзакции в приходите и разходите се изравняват една друга, като остава само нетен баланс в приходите или в разходите. В противен случай се счита, че се прилага бруто регистрация.

В ESSPROS се препоръчва бруто регистрация - например лихви, получени и платени от дадена схема, не трябва да се компенсират взаимно. Изключения представляват трансферите между частните пенсионните фондове, които са дефинирани като една схема.

ESSPROS не регистрира отделно коригиращи транзакции. При корекции стойността на коригиращата транзакция се нетира с основната транзакция.

Консолидацията се отнася до взаимното анулиране на транзакции между схемите от една група. В ESSPROS консолидацията се избягва, ако данните за отделните транзакции са налични.

1.5. Разграничаване на основната единица

Когато една единица извършва транзакция за сметка на друга, тя се регистрира само в данните на единицата, за чиято сметка е извършена. В данните на единицата, играеща ролята на посредник може да се появят само такси за услугата.

В повечето случаи транзакцията се регистрира в данните на единицата, боравеща директно с домакинствата, освен ако тя няма каквито и да е правомощия по отношение на условията на обезщетенията.

1.6. Резидентност

Една институционална единица се счита за резидентна в дадена страна, ако местонамирането и (жилище, място за производство или други помещения) е на територията на страната и от което съответната институционална единица изпълнява и възнамерява да изпълнява значителна по мащаб дейност за срок от поне една година.

Територията на страната представлява географското пространство, администрирано от националното правителство, в рамките на което лица, стоки и капитали се движат свободно.

Схемите за социална защита имат същото местонамиране както институционалните единици, които ги управляват. Схемите, които се финансират по линия на програми за подпомагане на развитието на страните, също се приемат за местни за страните, в които действат.

Корпорациите са резидентни в страната, в която са ангажирани със значителна по обем продукция на стоки и услуги или в която притежават земя или сгради. Когато дадена корпорация поддържа клон, офис или производствено място в друга страна с цел да произвежда значителна по обем продукция за дълъг период от време, но без да създава филиал за тази цел, те се считат за резидентни институционални единици на страната, в която са разположени.

Юридическите лица, които формират правителството (в следствие на политически процеси, даващи им законодателна, юридическа или изпълнителна власт над други институционални единици), са резидентни в страната, в която имат юрисдикция.

Социалноосигурителните фондове и правителствените нетърговски институции са резидентни в страната, в която са разположени.

Домакинствата са резидентни в страната, в която е разположено основното им общо жилище. Приема се, че всички членове на едно домакинство имат едно и също местоживееене.

Нетърговските институции, обслужващи домакинствата, са резидентни в страната, съобразно чиито закони и регулации са създадени и където тяхното съществуване като правни единици е официално признато и регистрирано. Ако една нетърговска институция осъществява благотворителна или възстановителна работа по международна линия и поддържа филиал една или повече години в чужда страна, този филиал се счита за резидентен в съответната чужда страна.